

O'ZBEK ADABIYOTIDA TIBBIYOT TERMINLARINING PAYDO BO'LISHI

Tusmatov Shoxrux Rasuljon o'g'li
Tibbiyotda xorijiy til o'qituvchisi
CAMU, Markaziy Osiyo Tibbiyot Universiteti

Annotatsiya: Mazkur mavzu O'zbek adabiyotida tibbiyotga oid terminlarning shakllanishi, rivojlanishi va adabiy matnlarda qo'llanish jarayonini o'rganishga bag'ishlangan. Annotatsiyada tibbiy terminlarning qadimiy yozma yodgorliklardan boshlab zamonaviy adabiyotgacha bo'lgan davrda qanday paydo bo'lgani va tilga qanday singib ketgani tahlil qilinadi. Shuningdek, o'zbek adabiy tilining boyishida arabcha, forsha, turkiy manbalardan kirib kelgan tibbiy atamalar, ularning adiblar tomonidan qo'llanish xususiyatlari hamda ilmiy va badiiy uslubdagi farqlari yoritiladi. Bu mavzu tilshunoslik, tarix va tibbiyot fanlarining kesishgan nuqtasida turgani bilan alohida ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Zamonaviy adabiyot, tilshunoslik, tibbiyot fanlari, o'zbek adabiy tili, yozma yodgorliklar, terminlar, sharq tabobati.

THE EMERGENCE OF MEDICAL TERMS IN UZBEK LITERATURE

Tusmatov Shokhrukh Rasuljon ugli
Teacher of foreign language in medicine
CAMU, Central Asian Medical University

Abstract: This topic is devoted to the study of the formation, development and use of medical terms in Uzbek literature in literary texts. The abstract analyzes how medical terms emerged from ancient written monuments to modern literature and how they were absorbed into

the language. It also highlights the medical terms that came from Arabic, Persian, and Turkic sources in the enrichment of the Uzbek literary language, the features of their use by writers, and the differences in scientific and artistic style. This topic is of particular importance as it stands at the intersection of linguistics, history, and medical sciences.

Keywords: Modern literature, linguistics, medical sciences, Uzbek literary language, written monuments, terms, oriental medicine.

ПОЯВЛЕНИЕ МЕДИЦИНСКИХ ТЕРМИНОВ В УЗБЕКСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Тусматов Шохрух Расулжон угли

Учитель иностранного языка в медицине

САМУ, Центрально-Азиатский медицинский университет

Аннотация: Данная тема посвящена изучению формирования, развития и использования медицинских терминов в художественных текстах узбекской литературы. В реферате анализируется, как возникли и стали частью языка медицинские термины — от древних письменных источников до современной литературы. Также в обогащение узбекского литературного языка вошли медицинские термины, пришедшие из арабских, персидских и тюркских источников, особенности их использования писателями, различия научного и художественного стиля. Эта тема имеет особое значение, поскольку находится на стыке лингвистики, истории и медицинских наук.

Ключевые слова: Современная литература, языкознание, медицинские науки, узбекский литературный язык, письменные памятники, термины, восточная медицина.

Kirish.

O‘zbek adabiyotida tibbiyot terminlarining shakllanishi va rivojlanishi uzoq tarixga ega bo‘lib, u Sharq ilmiy an‘analari bilan uzviy bog‘liq. O‘rta asrlarda ilm-fanning turli yo‘nalishlari, jumladan, tibbiyot ham adabiyot orqali ommalashtirilgan. Bu davrda tibbiyot nafaqat ilmiy risolalarda, balki badiiy asarlarda ham aks etgan.

O‘rta asr Sharq olimlari, xususan, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Jaloliddin Rumiy kabi mutafakkirlar tibbiyotga oid ko‘plab asarlar yaratgan. Ayniqsa, Ibn Sinoning “Tib qonunlari” asari jahon tibbiyotining rivojiga katta hissa qo‘shgan. Ushbu asar keyinchalik o‘zbek adabiyotida ham aks etib, tibbiy bilimlarni ommalashtirishda muhim o‘rin tutgan.

O‘zbek adabiyotida tibbiyot terminlarining paydo bo‘lishi va rivojlanishida Sharq tabobati an‘alarining ta’siri katta bo‘lgan. Alisher Navoiy o‘zining «Mahbub ul-qulub» asarida sog‘liq, tabobat va shifokorlik haqida fikr yuritgan. Bobur esa o‘zining “Boburnoma” asarida kasalliklar va dorilar haqida ma’lumot bergan.

- 1.Navoiy, Alisher. Mahbub ul-qulub. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1983.
- 2.Beruniy, Abu Rayhon. Tibbiy risolalar. Toshkent: Fan, 1975.

Metodologiya

O‘zbek tili tarixida tibbiyotga oid terminlar ko‘p hollarda arab, fors va turkiy tillarning o‘zaro ta’siri natijasida shakllangan. Xususan,

- Navoiy, Alisher. Mahbub ul-qulub. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1983.
Beruniy, Abu Rayhon. Tibbiy risolalar. Toshkent: Fan, 1975.

“shifokor”, “tabib”, “nabz”, “dem” (qon), “balg‘am” kabi so‘zlar aynan o‘sha davr ilmiy risolalari orqali adabiyotga kirib kelgan. Sharq olimlarining tibbiy asarlari tarjima qilinishi natijasida ushbu terminlar o‘zbek tiliga singib ketgan.

Xususan

XVI-XIX asrlarda yozilgan tarixiy va ilmiy asarlarda tibbiy terminlarning qo'llanilishiga guvoh bo'lamiz. Masalan, Muhammad Qodiriy, Furqat, Munis, Ogahiy kabi adiblarning asarlarida ham turli kasalliklar va tabobatga oid ma'lumotlar uchraydi.

O'zbek badiiy adabiyotida ham tibbiyot bilan bog'liq terminlar va tushunchalar ko'p uchraydi. Ko'plab she'riy asarlarda sog'lom turmush tarzi, tabiat va inson organizmining uyg'unligi haqidagi fikrlar aks etgan. Masalan, Alisher Navoiy o'z g'azallarida inson tanasi va ruhiyati haqida falsafiy mushohadalar yuritgan bo'lsa, keyinchalik Cho'lpon, Abdulla Qodiriy kabi adiblar o'z asarlarida tibbiy terminlarni keng qo'llagan.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek adabiyotida tibbiyot terminlarining paydo bo'lishi Sharq tabobati va ilmiy an'analar bilan bog'liq. Ushbu terminlar dastlab ilmiy asarlar orqali adabiyotga kirib kelgan bo'lsa, keyinchalik badiiy asarlarda ham qo'llanila boshlangan. Hozirgi kunda esa tibbiyot terminlari nafaqat ilmiy-ommabop adabiyotda, balki zamonaviy badiiy adabiyotda ham keng qo'llanilmoqda.

Adabiyotlar

1. Ibn Sino, Abu Ali. Tib qonunlari. Tarjimon: G'. Qurbonov. Toshkent: Fan, 2000.
2. Navoiy, Alisher. Mahbub ul-qulub. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983.
3. Bobur, Zahiriddin Muhammad. Boburnoma. Toshkent: O'zbekiston, 1993.
4. Beruniy, Abu Rayhon. Tibbiy risolalar. Toshkent: Fan, 1975.
5. Fitrat, Abdurauf. Sharq tabobati tarixi. Toshkent: Ma'naviyat, 2012.
6. G'ulomov, S. O'zbek tilida ilmiy terminologiyani rivojlanishi. Toshkent: Universitet, 2018.

7. Karimov, U. O‘zbek adabiyotida ilmiy til va tibbiy terminlar. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
8. Yoqubov, N. O‘zbek tibbiyotining tarixi va rivojlanishi. Toshkent: Fan, 2015.